

BERGEN KOMMUNE

FAGSEMINAR BYBANEN TIL ÅSANE, TUNNELUTREDNING
– BYANTIKVARENS TILNÆRMING
23.09.2021

Bybanen til Åsane, tunnelutredning Berørte kulturmiljøverdier

Johanne Gillow, byantikvar Bergen kommune

BERGEN
KOMMUNE

Alternativene: DS1 og DST

- En god by er dynamisk og under konstant utvikling. Den historiske byen skal bevares, men kan ikke kun konserveres uten at karakter og særpreg forvitrer.
- Bybanen er et viktig klimatiltak som samtidig kan bidra til at Bergen fortsetter å være en levbar, tilgjengelig og attraktiv by. Dette er positivt også for å sikre og bevare kulturmiljøet og byens identitet som en levende historisk by.
- Begge traséalternativer har stor innvirkning på kulturmiljøverdiene i Bergens historiske sentrum.

Historic towns have by their very nature, developed and will continue to develop under the influence of socioeconomic and cultural change, a situation that renders the assessment of their authenticity more difficult and any conservation policy more problematical.

(World Heritage Committee, 1984)

Vedtatt kulturminnestrategi for Bergen Hovedmål:

1. IDENTITET OG SÆRPREG

I Bergen skal vern av kulturminneverdier sikre kvalitet, identitet og særpreg i byutviklingen.

2. BÆREKRAFT

I Bergen skal kulturminneverdier ivaretas og forvaltes gjennom ansvarlig og klimavennlig bruk, gjenbruk og transformasjon.

3. KUNNSKAP

Forvaltning av kulturminner i Bergen skal baseres på kunnskap og forståelse

4. VERDENSARV

Bryggens universelle verdier som verdensarv, og middelalderbyen som helhet, skal sikres.

5. SIKRE KULTURARV

I Bergen skal innsatsen styrkes for å verne om og sikre vår kulturarv.

Byantikvarens kulturminnefaglige innspill til tunnelalternativet

Flere Kulturminnegrunnlag berører begge traséene. Sammen med blant annet St.mld for kulturmiljøpolitikk, Riksantikvarens Bystrategi og Klimastrategi, Bergens kulturmiljøplan, reguleringsplaner og KPA2018, danner de grunnlag for våre faglige vurderinger.

Våre rapporter er tilgjengelige på:

<https://www.bergen.kommune.no/hvaskjer/tema/kulturminner-i-bergen/skriftserie-og-publikasjoner>

Ny tilleggsrapport: *Kulturmiljøfaglige innspill til tunnelalternativet (DST) for bybanen*

- Vernevurderinger for kulturmiljø og de kulturhistoriske bygningene som blir direkte berørt av tunnelalternativet.
- Et supplement til Konsekvensutredning for Verdensarv, med fokus på lokale kulturmiljø som også er oppsluttende verdier for verdensarven.

BERGEN
KOMMUNE

Byantikvaren
Skriftserienr.: 2021-5

BERGEN KOMMUNE

Byantikvarens kulturminnefaglige innspill til tunnelalternativet

Utgangspunkt i bygninger og bygningsmiljø som ifølge tunnelutredning blir direkte berørt.

Innhold:

Bakgrunn for våre vurderinger

- formelt vern av berørte kulturmiljø.
- Lokale, regionale, nasjonale og internasjonale erkjente verdier.
- Retningslinjer og hensyn.

Beskrivelse av de berørte kulturmiljøene og kulturmiljøverdier.

Vernevurdering av 15 verneverdige enkeltbygg som forutsettes revet.

- **Stasjonsutgang** Øvregaten/Mariakirken og Øvregaten/Lodin Leppsgate (6)
- **Tunnelportal** Heggebakken (4) evt. *Peter Motzfeldtsgate* (5)
- **Tunnel**

Enkeltobjekt direkte berørt (riving)

- Hver av de 15 bygningene er kort beskrevet og verneverdert.
- I alder fra 1990-tallet tilbake til ca 1700 og muligens eldre.
- Seks 1700-talls bygninger.

LINDEBERGSMAUET 1
gnr. 167, bnr. 1529

Alder:
1957 (BraArkiv)

Bruk:
Bygningen ble reist som et påbygg til Øvregaten 11, og ble oppført som menighetshus. Bygget er i dag definert som boligbygg.

Konstruksjons- og fasadematerial:
Armert betong

Grad av endringer i hovedform, fasadeuttrykk og materiale:
Hovedform og fasadeuttrykk er i vesentlig grad opprinnelig fra byggeår.

Forholdet til kulturmiljøet og sårbarhet for endring:

Bygget har en tidstypisk utforming og materialbruk fra byggeåret. Bygningens historie forteller om Øvregaten 11 og Lindebergsmauet 1 som menighetshus for Filadelfiforeningen. Dagens bygning fra 1957 erstattet et eldre bygg og følger den opprinnelige plasseringen mot smauet. Lindebergsmauet er avmerket som en tydelig struktur i historisk kartmateriale tilbake til 1700-tallet. Ved å rive bygningen endres historiske gateløp, bystruktur og nærmiljø vesentlig.

Bilde 4: Lindebergsmauet 1 i dag sett mot ned mot Øvregaten. Smauene er typisk for Bergeen og er en del av den verneverdige bystrukturen.

Bilde 5: Lindebergsmauet, sett nedfra, i 1962. Bak gjerdet ligger apoteketshagene. (Kilde: marcus.uib. Gustav Brøsing, ubb-brs-00926)

Bilde 6: Lindebergsmauet i dag, sett nedenfra og opp.

Bilde 7: Det historiske smauet, sett ovenfra og ned.

Tunnel

Noen av Bergens mest ikoniske og verdifulle trehusmiljø kan bli berørt av tunnel i form av strukturelle skader som følge av grunnvannsendringer, rystelser og anleggsarbeid.

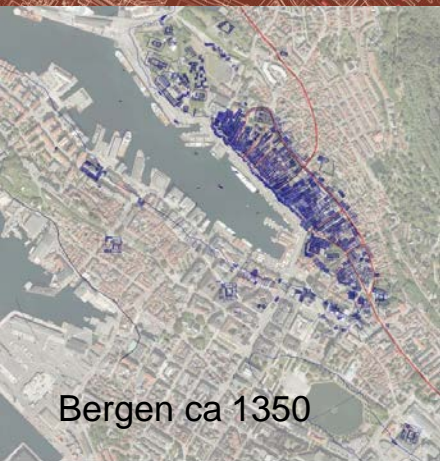
I tillegg kommer fysiske og visuelle inngrep i bebyggelse og struktur i form av portaler, utganger og nødvendige anlegg.

Både det samlede kulturmiljøet som utgjør Bergens middelalderby og de nære kulturmiljøene ved portal og utganger blir preget.

Dette kulturmiljøet er også en del av de oppsluttende verdiene til verdensarvstedet Bryggen som trolig vil inngå i en buffersone.

Berørte kulturmiljø har alle formell vernestatus gjennom hensynssone, bestemmelsesområde i KPA og verneregulering. De har nasjonal interesse og inngår både i Riksantikvarens «NB!områder» og 4 av 12 verneverdige tette trehusområder i Bergen.

Bergen ca 1350

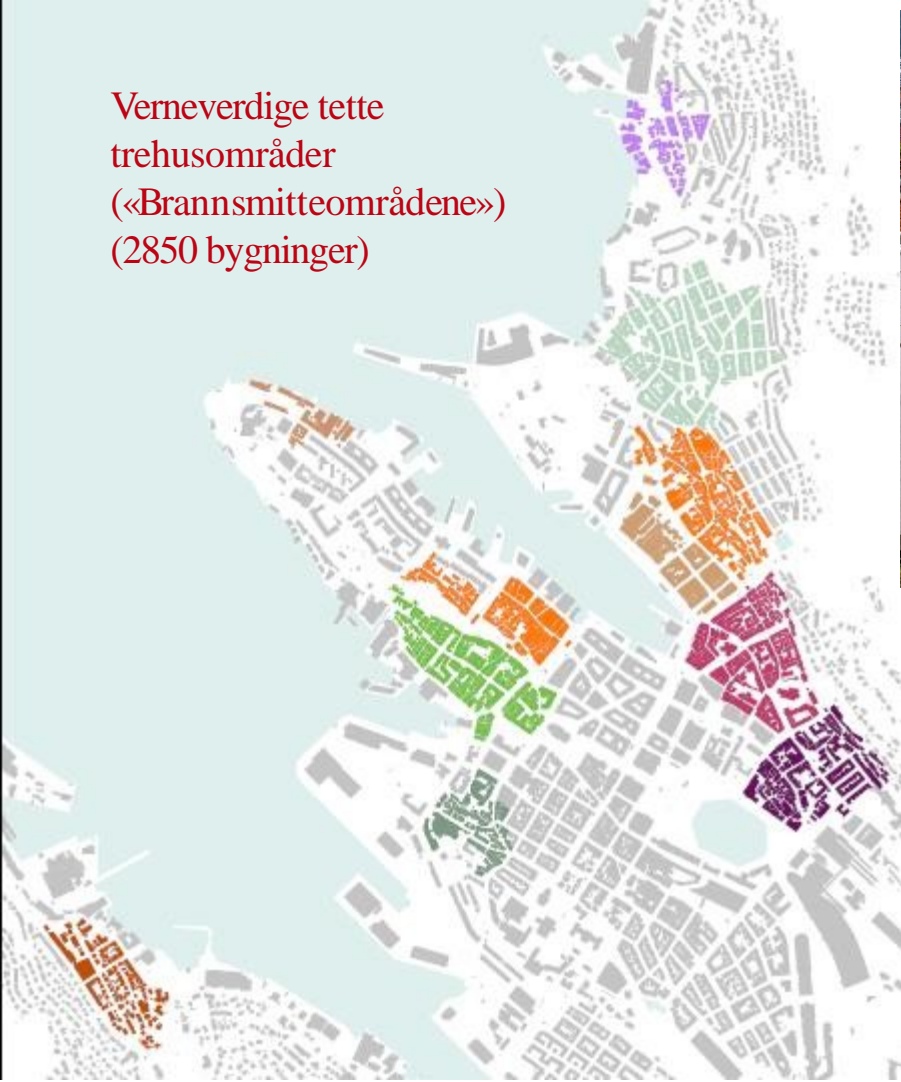

Berørte
kulturmiljø

BERGEN
KOMMUNE

Verneverdige tette
trehusområder
(«Brannsmitteområdene»)
(2850 bygninger)

Kulturmiljø Fjellsiden - Øvregaten

Lindebergsmauet

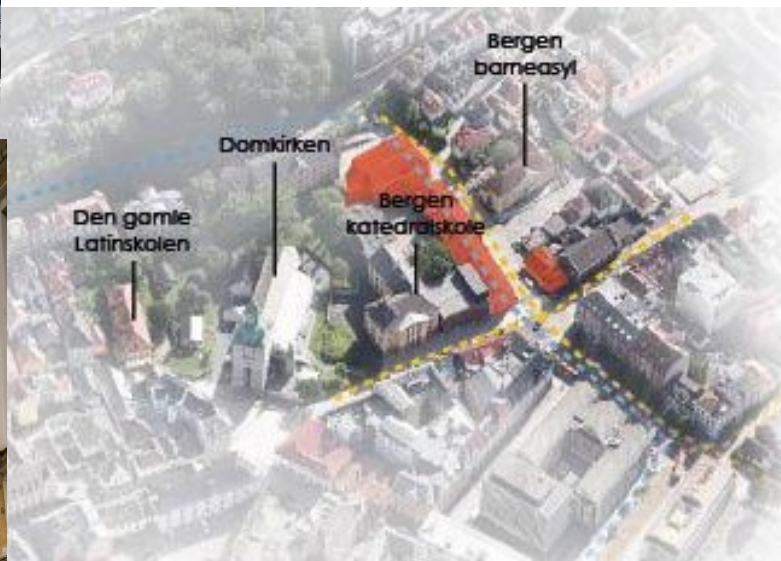

Kulturmiljøet i Øvregaten

Mariakirken og Øvregaten 43 og 45

Kulturmiljø Heggebakken/Kong Oscarsgt

Middelalderbyen Bergen
Domkirke og læringsinstitusjoner tilbake til
Reformasjonen, immaterielle verdier
Middelaldersk ferdselsåre
Bebyggelse fra 17- og 1800-tallet
Viktig og typisk byrom.

Nygaten – Kong Oscars gate
– Heggebakken (tidl
Domkirkeallmenning)

kulturmiljø Peter Motzfeldts gate -

PETER MOTZFELDT'S GATE 3
 gm. 166, br. 656

Alder:
 trolig kort tid etter 1702, stensjeler er utsløst og kan være eldre (juskkei datering).

Bruk:
 Bygning som blant annet har fungert som bolig, butikk og lager. Bygningens er oppført mellom 1702-11, og kan være et av de første husene i Mønsen. Under huset er det en eldre steinveile, som like er dattet, men som sannsynligvis er mye eldre enn huset. Veileien er forstøvet innlagt og har i nyere tid vært i bruk som opphavsrom.

Konstruksjons- og fasadematerial:
 Tre

Grad av endringer i hovedform, fasadefnytt og material:
 Hovedform og fasadefnytt bevart, stor grad av materialskiftet i fasade.

Forholdet til kulturmiljø og sårbarhet for endring:
 Vennverdig stensjeler og steinbebyggelse med svært stor sårbarhet for krasj og endringer. Bygningen har stor verdi som en viktig del av den historiske strukturen i et utvalg av historiske gater og et utvalg av historiske gater og bystruktur.

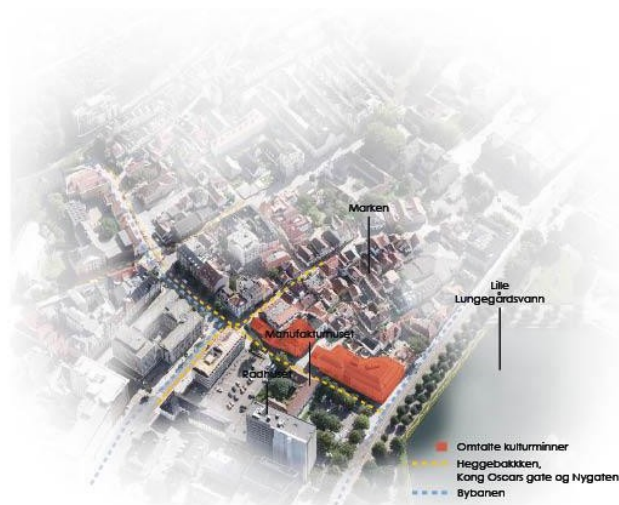
Bilde: Peter Motzfeldts gate 3 så den fremfor dag.

Bilde: Peter Motzfeldts gate 3 så den fremfor i 1957. Bygningen står i hovedsak uendret utvendig, bruket dog blant annet til kaffe (2000-2005), kontor (2006, 2007-2008)

Bilde: Peter Motzfeldts gate 3 sammen med Mønsen 1, sett fra styret mellom Nygaten og Herbergens gate.

Kulturmiljøet i Peter Motzfeldts gate

Kulturmiljø
Historiske
bysentrum

BERGEN
KOMMUNE

Dagløsning (DS1)

Å bygge en bybane i et tett historisk bysentrum i en verdensarvby er utfordrende med tanke på kulturmiljøverdiene, uansett løsning.

Siden foreløpig konsekvensutredning for verdensarv (KUVA(HIA)) i 2020 er dagløsning optimalisert, og forbedret med tanke på ivaretagelse av kulturmiljøet.

Den 2. foreløpige rapporten viser at det fortsatt er utfordringer som må adresseres for å redusere negativ innvirkning på verdensarvverdiene og bidra til en forbedring av forvaltningen av verdensarven i Bergen.

Den viser også stor usikkerhet for noen alvorlige negative konsekvenser av tunnelalternativet.

Byantikvaren er faglig ansvarlig for den lokale kulturmiljøforvaltningen.

Verdensarvstedet Bryggen er en del av en helhet der middelaldersporene er fysiske og lesbare i hele middelalderbyen som ferdselsårer, bebyggelsesstruktur og bygninger.

Byantikvaren anbefalte i 2013 dagløsningen:

Begge traséer problematiske.

Stor usikkerhet og potensielt stor risiko for skader i kulturlag, bygg og anlegg i store områder ved tunnel.

Dagløsningen visuelt og fysisk utfordrende men også noen positive konsekvenser for det historiske bysentrum og et reversibelt tiltak.

Dagløsning (DS1) - Byantikvarens tilnærming

Bybanen har stor samfunnsinteresse og er et viktig og fremtidsrettet klimatiltak.

Tunnelalternativet medfører store irreversible og negative inngrep i flere kulturmiljø, i tillegg til potensiell risiko for mer omfattende og uoversiktlige skader på kulturmiljøverdier.

Bybane i dagen er også utfordrende, men gjennom videre optimalisering kan den gi flere gevinster for kulturmiljøet.

- Ingen riving av kulturminner og mindre potensiell fysisk og strukturell skade på kulturmiljø.
- Visuell barriere, men erstatter mye av dagens trafikkbarriere (og en potensiell trafikkøkning.)
- Reversibelt tiltak.
- Økt tilgjengelighet for alle (og dermed potensielt økt bruk og byliv, utover turisme)
- Styrker helhet, sammenheng og aktivisering av kulturmiljøet i sentrum.
- Tiltrengt opprustning som ivaretar kulturmiljøet i byrommet rundt Vågen

En klimavennlig og levbar by som er attraktiv og brukes, blir også tatt vare på. Den beholder sin identitet og sitt særpreg og vi sikrer kulturmiljøverdiene for fremtiden.

Takk for oppmerksomheten!

BERGEN
KOMMUNE